

для номинации лиц по локальной принадлежности в социолектах и, соответственно, высоком уровне ассоциативности образования анализированных арготизмов. Последняя особенность достаточно тесно связывает арготическую и жаргонную номинацию, определяя, в частности, перспективы дальнейшего исследования, которые заключаются в динамическом изучении украинских субстандартных систем и более тщательном анализе сущностных связей «старых» социолектов и современных инновационных процессов.

Ключевые слова: арго, номинация, наименования лиц, семантический перенос, метафора, коннотация.

Redko Yevgen. Nominating Persons According to Their Residence in the Ukrainian Argot. The article deals with the common specifics of nominating persons to their residence in the Ukrainian Argot system, as well as reasons, a course and consequences of this nominative phenomenon. The particular attention was paid to typical models and means of sociolectual nominating within this micro-group, the consideration of which enables the conclusion about the systematic approach of analyzing processes, their impact on the lingual semantic word-formative patterns. In addition, in our research we have emphasized on the pragmatic intentions of nominators, their hostility towards the “foreign”, conflicts within the society, as well as anti-Ukrainian educational policy of the colonization power, etc. It paints out the importance of sub-lingual factors for nominating persons according to their residence in sociolects and as result, a high level of associativity of the analyzing Argot formation. The latter combines Argot and Jargon nomination, defining the perspectives of our further research such as the dynamic studying of the Ukrainian substandard systems and the detailed analysis of connections between “old” sociolects and modern innovation processes.

Key words: argot, nomination, persons names, semantic transferring, metaphor, connotation.

УДК 811.161.2'332/335:81

Світлана Рошко

ПОРІВНЯЛЬНА СИНТАКСЕМА В СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

У статті досліджено функціональне навантаження порівняльної синтаксеми у семантико-синтаксичній структурі простого речення. Показано, що синтаксеми як мінімальні семантико-синтаксичні одиниці виділяють на основі семантико-синтаксичних відношень. Наведені імена вчених, які займаються проблемою вивчення синтаксем та категорії порівняння у семантико-синтак-

сичній структурі речення. Мета дослідження – описати основні функціональні типи порівняльних синтаксем та простежити дериваційні перетворення в системі порівняльних одиниць, у результаті яких утворюються складні синтаксеми в позиції детермінантних членів речення. У науковій роботі проаналізовані семантичні різновиди первинних предикатних і субстанціальних порівняльних синтаксем та семантичні і морфологічні варіанти складних, вторинних порівняльних синтаксем, серед яких можна виокремити, насамперед, вторинні предикатні синтаксеми. Розглянуто такі види адвербіальних порівняльних синтаксем як порівняльні часові, порівняльні причинові, порівняльні цільові. Зазначені засоби вираження атрибутивних та апозитивних синтаксем. Охарактеризовані семантично неелементарні синтаксеми у позиції детермінантних членів речення, які є найпоказовішим розрядом складних синтаксем, що відображають транспозиційні перетворення аналітичних синтаксичних морфем (сполучник → декон'юнктив) та свідчать про дериваційну похідність у системі порівняльних одиниць.

Ключові слова: порівняння, порівняльна синтаксема, типи порівняльних синтаксем, порівняльні декон'юнктиви, семантико-синтаксичні відношення, підрядне порівняльне речення, синтаксична деривація, трансформація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Серед різноманітних засобів пізнання навколишнього світу чільне місце займає порівняння, яке полягає у виявленні й окресленні зовнішніх і внутрішніх зв'язків між предметами на основі наявності в них спільних рис, ознак і властивостей. Зовнішні й внутрішні зв'язки між предметами і явищами на мовному рівні відображаються і реалізуються формально-граматичною та семантико-синтаксичною структурою речень. Як відомо, речення як основна синтаксична одиниця тісно пов'язана з мінімальними семантико-синтаксичними елементами – синтаксемами, що виокремлюються на основі семантико-синтаксичних відношень і характеризуються зовнішнім спрямуванням на відображення стосунків між предметами і явищами об'єктивної дійсності [1, с. 245; 2, с. 58; 3, с. 7–9; 6, с. 4–16].

У граматичній структурі української мови функціонують первинні порівняльні предикатні та субстанціальні синтаксеми різних типів, а також складні, семантично неелементарні порівняльні синтаксеми у позиції детермінантних членів речення, які функціонують у семантико-синтаксичній структурі речення як семантичні варіанти субстанціальних та предикатних синтаксем. Такі складні синтаксеми якнайповніше виступають носіями порівняльного змісту підрядних порівняльних речень, від яких вони утворені у результаті синтаксичної деривації [3, с. 152–155], транспозиції порівняльних форм.

Тому на сучасному етапі розвитку української мови важливим і актуальним є питання дослідження різновидів порівняльних синтаксем у семантико-синтаксичній структурі простого речення, а також питання взаємозв'язку порівняльних синтаксем і підрядних порівняльних речень із точки зору формально-граматичної і семантико-синтаксичної структури речень, дослідження дериваційних перетворень у системі порівняльних одиниць.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема семантико-синтаксичної категорії порівняння та пов'язаних з нею порівняльних синтаксичних одиниць – порівняльних синтаксем, порівняльних зворотів та підрядних порівняльних речень, попри активне вивчення цих явищ в україністиці (пор. студії М. С. Заборної [5], Н. П. Шаповалової [9], Л. В. Прокопчук [7], Л. В. Голоюх [4]), залишається актуальною і дотепер. Особливо важливим для сучасного українського мовознавства є дослідження повного репертуару в українській мові синтаксем як мінімальних синтаксичних одиниць і, зокрема, порівняльних синтаксем та граматичних засобів їх вираження.

Мета наукової роботи – описати основні функціональні типи порівняльних синтаксем у семантичній структурі простого речення та простежити дериваційні перетворення в системі порівняльних одиниць, у результаті яких утворюються складні синтаксеми в позиції детермінантних членів речення.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. *Порівняльна синтаксема* – це синтаксема (мінімальна неподільна семантико-синтаксична одиниця), що шляхом порівняння, тобто виявлення і окреслення спільних рис, ознак і властивостей, відображає стосунки між предметами і явищами об'єктивної дійсності. При цьому порівняльна семантика, що поєднується з основним лексичним значенням слова, від якого утворена синтаксема, є визначальною розрізнявальною ознакою порівняльної синтаксеми. Порівняльна синтаксема як компонент семантичної структури речення виступає носієм порівняльного змісту і характеризується певним набором синтаксичних функцій.

У семантико-синтаксичній структурі речення синтаксеми, як відомо, поділяються на первинні, непохідні і вторинні, похідні, складні синтаксеми.

До первинних порівняльних синтаксем простого речення відносяться насамперед порівняльні предикатні синтаксеми різних типів

(предикати дії, предикати якості, предикати стану і ін.). Порівняльної семантики предикатним синтаксемам надають аналітичні синтаксичні морфеми другого рангу [2, с.138] – порівняльні частки **як, мов, немов, наче, неначе, ніби** і под., напр.: а) порівняльні предикати дії: *Щось діялось навкруги. Мов наближалась градова хмара* (М. Коцюбинський)¹; *І хтось немов схиляється до мене...* (Леся Українка); б) порівняльні предикати стану: *Небозі ніби полегшало* (Т. Шевченко); *А далі в хижі як би потемніло* (Ф. Потушняк); в) порівняльні предикати якості, що оформлюються за допомогою аналітичних синтаксичних дієслівних морфем – зв'язок **бути, ставати, робитися** [2, с. 206] та порівняльних часток, напр.: *Леся була зовсім як очарована* (П. Куліш); *І ми хотіли воювати з фальшю, та в праведності стали мов чужі...* (Д. Кремінь); *Задумані хлопці, в задумі і дівчата і ця задумливість робить їх мовби дорослішими...* (Олесь Гончар). З-поміж порівняльних предикатів якості вирізняються предикати якості-відношення, що вимагають іменникової синтаксеми у функції об'єкта порівняння у позиції правобічної валентності [1, с. 255], напр.: *Він був високий ростом, вищий від свого брата...* (О. Кобилянська); *Та хіба не завше молодь молодіша від усіх!* (П. Тичина).

Серед первинних порівняльних синтаксем простого речення відзначимо субстанціальні синтаксеми у функції суб'єкта дії, суб'єкта стану, суб'єкта процесу, виражені основним морфологічним варіантом суб'єктної синтаксеми – називним відмінком іменників та аналітичними синтаксичними морфемами – порівняльними частками. Зазначені порівняння завжди ірреальні, напр.: *Дивлюся, могила ніби розвернулася, А з неї виходить неначе козак, Уже й сивоусий собі неборак, та і йде до мене...* (Т. Шевченко); *У хаті стоїть мов чад* (Панас Мирний). Специфіка порівняльних субстанціальних синтаксем такого типу полягає в тому, що ірреальна семантика часток, вживаних безпосередньо перед суб'єктними синтаксемами, охоплює й ірреальність семантики предикатних синтаксем, утворюючи, таким чином, цілком ірреальну порівняльну єдність, напр.: *Ще тільки*

¹ Примітка. Правомірною вважаємо таку класифікацію порівняльних предикатних синтаксем, при якій активним виконавцем дії може виступати не тільки особа, але й персоніфікований предмет в широкому розумінні, оскільки вже й сама семантика вживаних перед предикатами аналітичних синтаксичних морфем – часток вказує на ірреальність дії, стану, процесу, позначуваних порівняльними предикатами.

пуціння, а тут уже **немовби весна** почалася (І. Франко); **Неначе смерть з циганами** [приблуда. – Р. С.] **По селах ходила** (Т. Шевченко); **І ніби гори оживають...** (Т. Шевченко).

Різновидами первинних порівняльних субстанціальних синтаксем є також інструментальні синтаксеми, виражені орудним відмінком іменника в поєднанні з аналітичною синтаксичною морфемою – порівняльною часткою, напр.: *Штеньо немов плитою грюкнув по дощатій підлозі* (І. Чендей) та локативні порівняльні синтаксеми, виражені прийменниково-відмінковими формами та аналітичними синтаксичними морфемами другого рангу – порівняльними частками і вживані як для вираження динамічної локалізації, напр.: *...голова сама ніби між дві долоні м'яко втулилася* (І. Чендей); *...Корнелія Казимирівна мовби з висоти оглядала... будинок...* (І. Чендей), так і статичної локалізації, напр.: *Тут дивовижно Анна ніби під ногами відчула не долівку якоїсь кухні в багатоквартирному будинку, а істинну і непохитну земну твердь* (І. Чендей).

Найбільш поширеним семантико-структурним різновидом порівняльних синтаксем у сучасній українській мові, за нашими спостереженнями, є складні, семантично неелементарні синтаксеми у позиції детермінантних членів речення, виражені називним та непрямими відмінками іменників із порівняльними декон'юнктивами **як, мов, немов, наче, неначе, ніби**¹ і под. Такі складні синтаксеми функціонують у семантико-синтаксичній структурі речення як семантичні варіанти субстанціальних та предикатних синтаксем, якнайповніше виступають носіями порівняльного змісту підрядних порівняльних речень, від яких вони утворені в результаті трансформації, згортання формально-синтаксичної структури складного речення і структурної конденсації підрядної частини до члена речення [2, с. 168].

Як детермінантні члени речення, як правило, виступають вторинні порівняльні предикатні синтаксеми з обставинною семантикою (адвербіальні порівняльні синтаксеми), які поділяються на ряд різно-

¹ Порівняльними декон'юнктивами в семантико-синтаксичній структурі речення вважаємо порівняльні елементи **як, мов, немов, наче, ніби** і под. як семантичні варіанти аналітичних синтаксичних морфем першого рангу – порівняльних сполучників [2, с. 138, 231], утворені в результаті згортання вихідної базової структури складнопідрядного речення. Порівняльні декон'юнктиви як носії порівняльної семантики вживаються, звичайно, у структурі простого ускладненого речення при детермінантних членах речення.

видів: порівняльні часові синтаксеми, порівняльні причинові синтаксеми, порівняльні цільові синтаксеми. Порівняльні часові синтаксеми виражають часові відношення у межах вихідного складного речення шляхом порівняння моменту однієї дії з іншою. При цьому один часовий момент виражений підпорядковуючим дієслівним предикатом, а другий – морфологізованим прислівником у поєднанні з порівняльним декон'юнктивом. Порівняльні декон'юнктиви, звичайно, доповнюють своїм значенням загальну семантику речення, напр.: *Світло горіло, як перше, а в кутку ховалася темнота* (О. Кобилянська); *«Не розгуби ягнят, як учора, бо на гамуз поб'ю...»* (М. Коцюбинський); *Я [Мотря. – Р. С.], наче вперше, побачила сонце* (Б. Лепкий) і под.

Порівняльні причинові синтаксеми «являють собою віддзеркалення причиново-наслідкових відношень у структурі складного речення, яке є для ускладненого простого речення з названими синтаксемами базовою (вихідною) одиницею» [1, с. 273]. Основним морфологічним варіантом порівняльних причинових синтаксем є поєднання прийменниково-відмінкових форм і порівняльних декон'юнктивів. При цьому семантичний відтінок порівняння виражають декон'юнктиви, а прийменники передають додаткові семантичні відтінки походження явища, результативної причини, що сприяє здійсненню певного наслідку тощо, напр.: *У купу вівці збились. Немов із холоду, ягнятко на руки полізло* (П. Тичина); *Земля застогнала, наче від тяжкого болю* (Фольклор); *...обі двірські дами...не знали, яка це була пригода, і тому стали хлипати, ніби з великого жалю...* (Б. Лепкий). Зрідка засобом вираження порівняльних причинових синтаксем виступає також іменник у називному відмінку в поєднанні з декон'юнктивом **як**, напр.: *Хлопець зжахнувся і розплющив очі, а побачивши свою панночку, зірвався на рівні ноги, як винуватець* (Б. Лепкий). До морфологічних варіантів порівняльних причинових синтаксем належать також дієприслівники та дієприкметники, що поєднуються з ірреальними декон'юнктивами **мов**, **немов**, **наче**, **неначе**, **ніби** і виражають причинові відношення у відповідних мовленнєвих умовах: *...Всі кинулись, мов одурівши...* (І. Котляревський); *...Чуйкевич подав руку Мотрі. Пішла, ніби не знаючи, де і з ким гуляє* (Б. Лепкий); *Неначе засоромлений, [Михайло. – Р. С.] перескочив вузький шанець і відійшов скоро* (О. Кобилянська).

За нашими спостереженнями, найбільш поширеним морфологічним варіантом порівняльних цільових синтаксем є віддієслівні дери-

вати-дієприслівники із порівняльними декон'юнктивами **мов, немов, мовби, ніби** тощо. У морфологічній структурі дієприслівників відсутні морфеми на позначення цільових відношень. Проте зазначені порівняльні конструкції на сучасному етапі розвитку мови можна трансформувати в складнопідрядні порівняльні речення з детермінантними підрядними частинами, напр.: ...[Анна. – Р. С.] *сперлася на хвилину об паркан, мов відпочиваючи* (О. Кобилянська) → ...[Анна. – Р. С.] *сперлася на хвилину об паркан, мов вона зупинилася відпочити...або ж...мов вона хотіла відпочити, вона бажала відпочити...*, а вживання в підрядній частині модальних лексем зі значенням бажаності, волевиявлення, як наприклад: *хотіти, бажати, прагнути, намагатися* має здатність ускладнювати семантику речення значенням бажаного наслідку, напр.: – *Анно! – зойкнули її викривлені уста з неописуваним жалем, немов благаючи.* – *Анно, прийди назад!* (О. Кобилянська) → – *Анно! – зойкнули її викривлені уста з неописуваним жалем, немов вона хотіла вблагати дівчину.* – *Анно, прийди назад!*

До вторинних порівняльних синтаксем відносяться атрибутивні синтаксеми, поєднані з аналітичними синтаксичними морфемами другого рангу – порівняльними частками, напр.: *Увечері повернулася Маланка додому весела, сливе щаслива. Вона бігала по хаті немов молодими ногами...* (М. Коцюбинський); *Микола вгледів під вербами ніби білі плями: то білили на дівчатах сорочки* (І. Нечуй-Левицький); *Сонце зизом зазірало в кімнату, зимове, бліде, ніби німічне сонце, подібне до хворого обличчя Мотрі* (Б. Лепкий). Порівняльні атрибутивні синтаксеми в семантико-синтаксичній структурі речення нерідко функціонують як детермінантні члени речення, поєднуючись при цьому з порівняльними декон'юнктивами, і виступають конкретизаторами порівняльних відношень, напр.: *Між м'якими зеленими, ніби оксамитовими, берегами в'ється гадюкою Раставиця* (І. Нечуй-Левицький); *...ціла його [Мазепи. – Р. С.] статъ прибрала знову свій звичайний, спокійний, врівноважений, ніби безпечний, вигляд* (Б. Лепкий). Засобом вираження порівняльних атрибутивних синтаксем у функції детермінантних членів речення є також морфологізовані дієприкметники, напр.: ...[Мотря. – Р. С.] *усміхаючись своїм, ніби позиченим, усміхом, вийшла на ганок* (Б. Лепкий); *Обличчя Петра [царя. – Р. С.], жовтувато-бліде, широке, мов надуте, подобало на місяць уповні...* (Б. Лепкий). Семантичним варіантом порівняльної атрибутивної синтаксеми, на нашу думку, можна вважати іменники в назив-

ному і непрямих відмінках та прийменниково-відмінкові форми з порівняльними декон'юнктивами, які, як правило, вживаються в постпозиції до атрибутивних синтаксем простого ускладненого речення. Такі складні, похідні з семантичного погляду синтаксеми утворилися внаслідок трансформації складнопідрядного речення у просте. Порівняльні синтаксеми, виражені називним відмінком іменників, є похідними утвореннями від субстанціальних синтаксем підрядної порівняльної частини складнопідрядних речень, напр.: *Веселі, сині, як небо, очі* [Лавріна. – Р. С.] *світились привітно й ласкаво* (І. Нечуй-Левицький) → *Веселі, сині, як небо є синім, очі* [Лавріна. – Р. С.] *світились привітно й ласкаво*. У результаті такої трансформації іменникова лексема в поєднанні з порівняльним декон'юнктивом набуває порівняльного значення атрибутивної ознаки, напр.: [Докія. – Р. С.] *висока й поважна, мов цариця, станула між усіма і запросила їх додому* (О. Кобилянська); *І хай рожевий, наче мрія, птах мені співає в золотих житах* (Д. Кремінь). Порівняльні синтаксеми, виражені непрямыми відмінками іменників та прийменниково-відмінковими формами в поєднанні з порівняльними декон'юнктивами, є похідними утвореннями від морфологічних варіантів суб'єктних і об'єктних синтаксем головної частини складнопідрядних речень, напр.: *Продають фіалки, сині, наче очі...* (В. Сосюра) → *Продають фіалки, сині, наче очі є сині:*

Очі є сині → *Сині очі* → *Сині, наче очі;*

Фіалки є сині → *Сині фіалки* → *Фіалки сині, наче очі.*

Птиця ... розпустила розкішний, як у павича, хвіст... (І. Нечуй-Левицький); *Ви щасливі, холоднії зорі, ясні, тверді, неначе з кришталю* (Леся Українка).

Морфологічним різновидом порівняльних атрибутивних синтаксем вважаємо також порівняння, виражені прислівниковою словоформою з **по-**, напр.: *Краєчок його* [Левкової. – Р. С.] *повіки набух від спеки і пилу, а чорні, по-дівочому довгі вії виділяються, як в дорослого* (М. Стельмах); *Брунатне, пропечене сонцем обличчя* [сотника Підпригори. – Р. С.] *схоже на обличчя простого, трохи вилицюватого сільського парубійка, в якого тільки й краси, що по-юнацьки свіжоприпухлі вуста* (М. Стельмах).

До складних порівняльних синтаксем, на нашу думку, відносяться і порівняльні апозитивні синтаксеми, виражені іменниковою словоформою, що виступають об'єктами порівняння до субстанціаль-

них синтаксем у функції суб'єкта порівняння, напр.: *Чудовий могутній ліс! І хмари-мандрівники люблять пролітати над ним, і вітрирозбійники затримуються в ньому...* (Ф. Потушняк); *...тонкоусий сом Ліниво плеще віялом-хвостом* (М. Рильський); *...[в хаті. – Р. С.] вечеряли три брати – легіні-орли* (П. Скунець). Семантико-структурним варіантом порівняльної апозитивної синтаксеми вважаємо синтаксеми, що виражаються іменниками у відповідній відмінковій формі, зумовленій відмінковою формою означуваного слова та порівняльними декон'юнктивами, напр.: *...був собі цар і мав він собі жінку царицю, і прижили вони собі сина, як сокола* (Фольклор); *– Дивися, як я полечу, Бо я сова...Та й замахала, Неначе крилами, руками. І пострибала через двір...* (Т. Шевченко); *В душі моїй пісень і мрій моря жага жадань і спомини, мов квіти ...* (В. Сосюра).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у семантико-синтаксичній структурі простого речення як первинні, так і вторинні предикатні і субстанціальні синтаксеми характеризуються різноманітністю семантичних і морфологічних варіантів. Найуживанішими є порівняльні синтаксеми у позиції детермінантних членів речення, утворені в результаті дериваційних перетворень у системі порівняльних одиниць. Подальша розробка проблематики порівнянь в українській мові, зважаючи на складність, розмаїтість та фундаментальну вагомість порівняльних конструкцій для мови в цілому й художнього мовлення, зокрема, залишається актуальною потребою.

Література

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 220 с.
3. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1983. – 218 с.
4. Голоюх Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної історичної прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. В. Голоюх ; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 1996. – 20 с.
5. Заборна М. С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец.10.02.01 «Українська мова» / М. С. Заборна. – Х., 1997. – 18 с.
6. Золотова Г. А. Синтаксический словарь. Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1988. – 440 с.

7. Прокопчук Л. В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. В. Прокопчук. – Вінниця, 2000. – 197 с.
8. Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец.10.02.01 «Українська мова» / С. М. Рошко. – Ужгород, 2001. – 21 с.
9. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец.10.02.01 «Українська мова» / Н. П. Шаповалова. – Дніпропетровськ, 1998. – 16 с.

References

1. Vykhovanets I. R. Hramatyka ukrainскоi movy. Syntaksys : pidruchnyk / I. R. Vykhovanets. – K. : Lybid, 1993. – 368 s.
2. Vykhovanets I. R. Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainскоi movy / I. R. Vykhovanets. – K. : Nauk. dumka, 1992. – 220 s.
3. Vykhovanets I. R. Semantyko-syntaksychna struktura rechennya / I. R. Vykhovanets, K. H. Horodenska, V. M. Rusanivskyi. – K. : Nauk. dumka, 1983. – 218 s.
4. Holoiukh L. V. Porivniannia yak strukturno-stylistychnyi komponent khudozhnoho tekstu (na materialy suchasnoi istorychnoi prozy) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / L. V. Holoiukh ; NAN Ukrainy. In-t ukr. movy. – K., 1996. – 20 s.
5. Zaoborna M. S. Skladnopidriadni porivnianni rechennia v suchasniy ukrainskii movi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets.10.02.01 «Ukrainska mova» / M. S. Zaoborna. – Kh., 1997. – 18 s.
6. Zolotova H. A. Sintaksicheskii slovar. Repertuar elementarnykh yedynits russkogo sintaksisa / H. A. Zolotova. – M. : Nauka, 1988. – 440 s.
7. Prokopchuk L. V. Katehoriia porivniannia ta ii vyrazhennia v strukturi prostoho rechennia : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / L. V. Prokopchuk. – Vinnytsia, 2000. – 197 s.
8. Roshko S. M. Formalno-hramatychna ta funktsionalno-semantychna struktura porivnialnykh syntaksem i pidriadnykh rechen u suchasniy ukrainskii movi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / S. M. Roshko. – Uzhhorod, 2001. – 21 s.
9. Shapovalova N. P. Funktsionalno-semantychnyi status porivnialnykh konstruktsii u suchasniy ukrainskii movi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / N. P. Shapovalova. – Dnipropetrovsk, 1998. – 16 s.

Рошко Светлана. Сравнительная синтаксема в семантико-синтаксической структуре простого предложения. В статье исследуется функциональная нагрузка сравнительной синтаксемы в семантико-синтаксической структуре простого предложения. Показано, что синтаксемы как минимальные семантико-синтаксические единицы выделяют на основе семантико-синтаксических отношений. Приведены имена ученых, которые занимаются проблемой

изучения синтаксем и категории сравнения в семантико-синтаксической структуре предложения. Целью исследования является описать основные функциональные типы сравнительных синтаксем и проследить деривационные преобразования в системе сравнительных единиц, в результате которых образуются сложные синтаксеммы в позиции детерминантных членов предложения. В научной работе проанализированы семантические разновидности первичных предикативных и субстанциальных сравнительных синтаксем и семантические и морфологические варианты сложных, вторичных сравнительных синтаксем, среди которых можно выделить, прежде всего, вторичные предикатные синтаксеммы. Рассмотрены такие виды адвербиальных сравнительных синтаксем как сравнительные временные, сравнительные причинные, сравнительные целевые. Указанные средства выражений атрибутивных и аппозитивных синтаксем. Охарактеризованы семантически неэлементарные синтаксеммы в позиции детерминантных членов предложения, которые являются показательной разновидностью сложных синтаксем, отражающие деривационные преобразования аналитических синтаксических морфем (союз → деконъюнктив) и свидетельствуют о деривационных производности в системе сравнительных единиц.

Ключевые слова: сравнение, сравнительная синтаксема, типы сравнительных синтаксем, сравнительные деконъюнктивы, семантико-синтаксические отношения, придаточное сравнительное предложения, синтаксическая деривация, трансформация.

Roshko Svitlana. Comparative Syntaxema in the Semantic-Syntactic Structure of a Simple Sentences. In this article it is examined the comparative functional load of syntaxema in the semantic-syntactic structure of a simple sentence. It is identified that syntaxemes as minimal semantic-syntactic units are selected on the basis of semantic-syntactic relations. It is show the names of scientists dealing with the problem of studying syntaxemes and categories of comparison in the semantic-syntactic structure of sentences. The aim of this research is the to describe the main functional types of comparative syntaxemes and to investigate the derivational transformation in the system of comparative units, which leads to the formation of complex syntaxemes in the position of the determinant parts of the sentence. In scientific work it is analyzed the semantic types of primary predicate and substantial comparative syntaxemes and semantic and morphological variants of complex, secondary comparative syntax within it may be distinguished the secondary predicate syntaxemes. It is considered the following types of comparative adverbially syntaxemes as comparative time, comparative reason and comparative target. It is specified the means of expression of attribute and apozytyv syntaxemes. It is characterized the semantic neelementarni syntaxemes in the position of determinant part of the sentence, which are the most notable category of complex syntaxemes reflect which transpozycional conversions of analytical syntactic morpheme (conjunction → deconjunctive) and witness about derivation in the system of comparative units.

Key words: comparison, comparative syntaxema, types of comparative syntaxemes, comparative deconjunctive, semantic and syntax relations, subordinate comparative sentence, syntax derivation, transformation.